

СУСПІЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛІРИКИ В. ГРЕНДЖІ-ДОНСЬКОГО 20–30-х рр. (на матеріалі журналів «Пчілка» та «Наша земля»)

Анотація. У статті досліджено ідейно-художні особливості лірики В. Гренджі-Донського, вміщеної на сторінках журналів «Пчілка» та «Наша земля».

Ключові слова: періодична преса, виховання, морально-етичний виховний комплекс, національно-патріотичний виховний комплекс, історична пам'ять, національна свідомість.

Після тисячолітньої мадярської окупації закарпатських земель, що характеризувалася посиленням політики денационалізації і мала на меті змадяризувати все населення, культурно-мистецьке життя краю з початком ХХ століття повністю замерло. Але приєднання Закарпаття до новоствореної Чехословацької Республіки 1919 року відкривало великі перспективи для суспільно-духовного розвитку та культурно-національного відродження краю.

Важливу роль в активізації творчої інтелігенції Закарпаття 20–30-х рр. ХХ ст. відіграли часописи цього періоду, бібліографія яких налічує близько 80 назв газет і журналів українською та російською мовами [31, с. 249]. Серед цих видань можна назвати такі найбільш популярні газети, як «Русин» (1920–1923), «Свобода» (1922–1938), «Карпатська правда» (1922–1938), «Українське слово» (1932–1938) [37, с. 12], журнали «Наш рідний край» (1922–1939), «Пчілка» (1923–1932), «Наша земля» (1927–1928), «Учительський голос» (1930–1938), «Карпатський край» (1924–1925) та ін. [31, с. 249]. Усі ці видання містили літературні рубрики й давали можливість тогочасній креативній молоді публікувати свої твори і тим самим долучатися до літературного процесу краю та його культурно-національного розвою. Так постійно з'являлися твори Ю. Боршоша-Кум'ятського, Зореслава, А. Волошина, Марка Бараболі, Марійки Підгірянки, О. Маркуша, М. Божук, І. Невицької, П. Міговка, В. Пачовського та ін.

Одним із тих, чий твори часто друкувалися на сторінках закарпатської періодики 20–30-х рр., був і В. Гренджа-Донський, який долучався до життя тогочасної преси не тільки як молодий літератор, але й як здібний публіцист, редактор першого в краї суспільно-політичного й літературного журналу «Наша земля». Публіцистична діяльність митця та роль «Нашої землі» в історії Закарпаття висвітлені в ґрунтовних дослідженнях О. Барчан [1, 2, 3]. Про діяльність В. Гренджі-Донського як публіциста й редактора, його співпрацю з різними часописами відзначено і в літературознавчих працях (Ю. Кундрат [29], Н. Ференц [36]). І хоча всі

поетичні твори письменника, вміщені на сторінках крайової преси 20–30-х рр., згодом увійшли до окремих збірок, їх дидактична наснаженість і суспільно-виховний потенціал вповні розкриваються саме при аналізі першоджерел.

У праці «Література, її завдання і найважливіші цілі» І. Франко, визначаючи фундаментальні цілі літератури, зауважив, що вона має «вказувати в самім корені добрі і злі боки існуючого порядку і витворювати з-поміж інтелігенції людей, готових служити всею силою для піддержання добрих і усунення злих боків життя» [38, с. 12]. Тобто, однією з основних функцій літератури, за словами І. Франка, є виховання суспільно свідомого читача, який ідентифікує себе як цілісна людська особистість, здатна побачити і розмежувати вади й достоїнства існуючого суспільного устрою, готова стати на захист добрих сил життя у боротьбі зі злом.

Особливу роль мистецтва в житті суспільства вбачали романтики. Відомий мистецтвознавець В. Ванслов, досліджуючи естетику романтизму, зазначає, що всі без винятку романтики надзвичайно загострювали увагу і підкреслювали дієвість мистецтва. «Не буде перебільшенням сказати, – стверджує дослідник, – що, мабуть, ні один напрям в історії мистецтва не проспівав такого гімну дієвій силі художньої творчості, як романтизм» [4, с. 152]. Митці-романтики ставили перед мистецтвом високі завдання – перетворювати суспільне життя, формувати громадські переконання, боротися за свободу і пробудження народу, бути його найвірнішим вісником, супутником і ревнителем, служити його вихованню та освіті [4, с. 154, 227]. Всі ці завдання впливають із любові митця до народу, переживання за його долю та співчуття знедоленим, ототожнення себе як невід'ємної частини свого народу.

Такі ж завдання ставив перед собою і В. Гренджа-Донський – поет з яскраво вираженим романтичним типом світовідчуження. Його лірика характеризується ідеєю народності, поняття якої для митця нерозривне з поняттям національної самобутності [40, с. 225]. Він добре усвідомлював дієвість літературної творчості, а особливо, коли твори регулярно публікуються на сторінках періо-

дичної преси. Тому одразу через кілька місяців після виходу у світ першої збірки поезій В. Гренджі-Донського «Квіти з терн'ом» (січень, 1923) з'явилися перші публікації й на сторінках журналу «Пчїлка». Це був ілюстрований журнал для дітей шкільного віку та молоді, що виходив заходом Товариства «Просвіта» щомісячно в період з 1923-го по 1932 рік. Головним редактором журналу був А. Волошин, а відповідальним редактором протягом 1926–1927 рр. був В. Гренджа-Донський [33, с. 52]. На сторінках журналу друкувались пізнавальні статті природничого характеру, краєзнавчі та фольклорні матеріали, відомості про птахів, звірів, рослини, багато місця було відведено розповідям про бджіл, їх працю. Таке природниче спрямування місячника визначило основну тему більшості поезій В. Гренджі-Донського, вміщених у кожному випуску журналу. Усього в часопису за весь період його функціонування було опубліковано близько сорока поезій В. Гренджі-Донського. Вірші «В тому городочку...» [6, с. 1], «Несла пчолка...» [16, с. 49], «Ой у нашом городочку...» [19, с. 58], «Умерла королева» [23, с. 72], «Зажурилась пчїлка» [8, с. 21] написані для юного читача, розкривають різні аспекти життєдіяльності бджіл, порушують коло морально-етичних проблем і мають переважно повчально-пізнавальний характер, виховуючи у підростаючого покоління почуття любові й поваги до природи, до чесної й корисної праці. Ці поезії сприяли виробленню в молоді вміння співчувати навіть найменшим земним створінням. Поряд із цими поезіями автор друкує в журналі не менш повчальні вірші «Злодій» [9, с. 24] та «Медвідь і пчоль» [14, с. 32], де в алегоричній формі засуджує такі вади характеру, як злодійство, жадоба легкої наживи, бажання привласнити плоди чужої важкої праці.

Важливий виховний комплекс, що веде до формування й становлення високоморальної й високодуховної повноцінної особистості, В. Гренджа-Донський заклав у поезії «Чесний хлопець». Автор вказує на дві основні складові процесу виховання – перебування вихованця в здоровій родинній атмосфері й здобування освіти. Ці чинники, на думку поета, здатні прищепити дитині доброту, вміння співчувати знедоленим та бажання їм допомогти. Сповідуючи християнські моральні настанови, митець заохочує юних читачів до милосердя й співпереживання і запевняє їх у гідній відплаті, бо «хто бідного спомагає, / того Бог pomoже» [25, с. 43].

На одній сторінці поряд з поезією «Чесний хлопець» у журналі подано ще один вірш В. Гренджі-Донського «Нечемний Юрко», який, як помітно вже з назви, є діаметрально протилежним за звучанням до першого. Тут автор засуджує жорстоке ставлення юнака до природи і вчить читачів шанувати довколишній світ. Митець наголошує на гріховній основі вчинку героя і проводить мотив

злочину й кари. На його думку, відплата, як і винагорода за добрі вчинки, неодмінно настане:

Нікого він не питавсь,
Гніздом звідти кинув,
Та й сам якось повалився,
Мало що не згинув!

Він гніздом, а ним горіх,
Бо за пташка грїх [17, с. 43].

На особливу увагу заслуговують зразки пейзажної лірики В. Гренджі-Донського в журналі «Пчїлка». Досліджуючи погляди на природу в європейській романтичній поезії, угорський літературознавець К. Хорват зазначає, що культ рідної землі, поетизація типово національних пейзажів, характерні для більшості романтиків і пов'язані з особистими обставинами їх життя, набувають нерідко глибоко патріотичного звучання [39, с. 242]. Така інтерпретація теми природи, на думку М. Маркової, характерна насамперед для тих літератур, що розвивалися в умовах бездержавності та національно-визвольних рухів [30, с. 189]. Тому серед усіх творів митця, вміщених на сторінках «Пчїлки», найпотужніше звучать романтичні вірші, присвячені рідному краю, неповторній красі його природи. У цих поезіях закодовано потужний виховний струмінь, що плекає в читача щире почуття патріотизму, любові до Батьківщини, неусвідомлення себе поза її межами. Так у вірші «Через доли та до дому...» ліричний герой витворює в уяві панорамну картину життя рідного краю, з якого він колись помандрував у далекі й чужі світи, і з ностальгією резюмує:

Так то дієсь в ріднім краю,
За що я блукати взявсь?
Коли собі погадаю,
Чом я дома не зоставсь?! [24, с. 137].

Неповторною постає рідна країна у поезії «Верховино, мати...», бо «нема таких долиночок / і такого гаю, / і потоків срібнозвучних, /..., / таких бережечків, борів зелененьких..., / як то в нашім краю» [7, с. 39]. Зовсім не випадково свою батьківщину автор поетично називає рідною матір'ю. Зв'язок людини з її рідним краєм митець навмисно проектує на модель сімейних стосунків між матір'ю й сином як найвищий рівень спорідненості душ. Така модель стосунків дає можливість єдиноправильного напрямку виховання людської особистості на засадах любові, пам'яті та відданості рідному краю:

Верховино, рідний краю,
Як тя не любити, –
Не мож тебе позабыти,
Тебе полишити [7, с. 39].

В. Гренджа-Донський усвідомлює, що виховання патріотичних цінностей невід'ємно зв'язане з пробудженням національної свідомості, без якої воно просто неможливе. Почуття ж національної свідомості в свою чергу передбачає ідентифікацію себе як народу зі своєю мовою, єдиним етнічним коренем, культурно-мистецьким комплексом і

традиціями. Тому досить потужно представлена на сторінках «Пчілки» й лірика В. Гренджі-Донського, в якій автор обирає національно-патріотичний виховний вектор. Так у вірші «Я русин...» [26, с. 84], опублікованому в 5-му числі «Пчілки» за 1924 рік, ліричний герой самостверджується і усвідомлює свою належність до українського етносу. Це почуття в ньому виховала мати, співаючи пісень над колискою, навчила рідного слова. Одразу ж на цій сторінці журналу розміщено поезію «Ой дівчата голубчата...», що тематично продовжує попередню, акцентуючи увагу на окремому аспекті національно-патріотичного комплексу – рідній мові. Автор будує поезію як заклик-звертання до своїх читачів, що надає їй більшої безпосередності сприйняття:

Ой дівчата голубчата,
Хлопчики соколи,
Не забудьте рідне слово
Ніколи, ніколи! [18, с. 84].

В. Гренджа-Донський добре розуміє, що рідна мова є рушійною силою у втворенні нації. Тому у вірші «Люби рідну мову» поет виховує у свого читача почуття гордості за рідну мову, готовності за потреби відстоювати її право на існування, повчає, застерігає народ і заповідає йому:

Люби рідну мову, миле руське слово,
Її не встидайся, за ню бийся в грудь,
За то рідне слово будь готов до всього,
Та знай, що ти русин, того не забудь [13, с. 101].

У цій поезії В. Гренджа-Донський вказує на важливість історичної пам'яті рідного народу, який здавна був великим і боровся за свою свободу. В пошуках суспільного ідеалу, як стверджує Т. Комаринець, романтики постійно зверталися до минулого, пристосовуючи його до потреб сучасності, через пізнання старовини йшли до осмислення сучасного й майбутнього свого народу [28, с. 39]. Тому поет усвідомлює вагу знання свого історичного минулого, яке є невід'ємним націєтворчим чинником, скелею, на якій буде збудовано щасливе майбутнє, і прагне пробудити це усвідомлення в читача:

Знай, що ти є сином великого роду,
Його не цурайся, від нього учись,
Вітці твої знали вмерти за свободу,
Будь їх гідним сином, за волю борись! [13, с. 101].

Варто зазначити, що поезія «Люби рідну мову», яка стала однією з найкращих у першій збірці В. Гренджі-Донського, вперше була опублікована в урядовій газеті руської Хліборобської партії «Руська нива» за 10 серпня 1922 року, після чого неодноразово з'являлася на сторінках тогочасної закарпатської періодики, а саме в таких виданнях як «Календар "Просвіта"» (1923) [11, с. 93] та «Наш рідний край» (1925) [12, с. 27].

Отже, в поезіях, вміщених на сторінках «Пчілки», В. Гренджа-Донський, керуючись віковими

особливостями читацької аудиторії, порушує комплекс морально-етичних проблем, прищеплює юному читачеві почуття любові до рідного краю, до праці, вчить поважати людей і навколишню природу. На противагу цим чеснотам поет викриває й засуджує такі моральні вади, як злодійство, жадібність, жорстокість до всіх живих істот. Великий потенціал для формування повноцінної особистості митець вбачає у здобутті освіти, значну роль відводить родинному аспекту виховання дитини. Зустрічаємо на сторінках часопису й вірші патріотичного спрямування, якими автор намагається пробудити національну самосвідомість молоді, вказати на важливість історичної пам'яті.

Важливу роль у культурному житті та вихованню краян відіграв журнал «Наша земля», видавцем і редактором якого був В. Гренджа-Донський. Часопис виходив щомісяця в Ужгороді протягом 1927–1928 років. Ю. Кундрат зазначає, що роль журналу в літературному процесі на Закарпатській Україні міжвоєнного періоду полягає в послідовному викриванні політики насильницької чехізації закарпатоукраїнського населення та ренегатства місцевої інтелігенції, а також в ознайомленні краян з успіхами в галузі економічного і політичного будівництва на Україні [29, с. 156–157]. Редакція часопису сміливо висвітлювала політичні проблеми боротьби краю за автономію. Також тут друкувалися етнографічні матеріали, значна частина з яких була зібрана особисто В. Гренджою-Донським. Помітне місце в журналі займала рубрика «Література», де висвітлювався літературний процес, друкувалися вірші і проза не тільки закарпатських письменників, а й митців зі Східної та Західної України: твори Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, В. Стефаника, М. Коцюбинського, О. Кобилянської, П. Тичини, В. Сосюри, Г. Косинки та ін., які будили національну свідомість [36, с. 84].

Історія виникнення ідеї журналу та перипетії, пов'язані з її втіленням у життя детально висвітлені у статті Н. Ференц «Я в "Нашу землю" вложив свою душу» [36, с. 82]. Нашу ж увагу привернув фрагмент зі спогадів В. Гренджі-Донського, де він зазначав: «Думка свого власного журналу мене втішила й глибоко захопила з кількох причин. По-перше, матимемо на сторінках журналу можливість освідомлювати не тільки національно, але й соціально; українізація Закарпаття журналом підсилиться і притягнемо молодь з-під впливу денационалізаторів. Українізація Закарпаття для мене була найважливішою справою, доки ще не запустила глибокі корені чехізація та сепаратистичні впливи «русинізму», бо тенденції я вже тоді бачив» [34, с. 77]. Отже, як бачимо, В. Гренджа-Донський покладав на журнал великі надії у справі боротьби проти денационалізації та сепаратистських рухів, вбачав у «Нашій землі» чудове знаряддя для виховання національно свідомого суспільства, особливо молоді.

Широко представлена на сторінках «Нашої землі» й оригінальна поезія В. Гренджі-Донського, який за два роки функціонування журналу опублікував у ньому близько сорока поетичних творів. Значна частина з них склала збірку «Тернові квіти полонин», що побачила світ у Харкові 1928 року. Та більшість віршів, опублікованих у журналі, були написані набагато раніше і не ввійшли до жодної з поетичних збірок письменника. Всі поезії друкувалися в рубриці «Література». Виняток становить вірш «Пісня молоді», розміщений у рубриці «Студентський куток», та кілька поезій («Я завидую вовкам», «Ми українці!», «Весна»), надрукованих на перших сторінках 1-го та 3-го чисел журналу за 1927 р., в яких рубрика «Література» відсутня.

Слід зауважити, що, на відміну від «Пчілки», де основний контингент читачів склали діти молодшого шкільного віку, читачі, яким адресовані поезії на сторінках «Нашої землі», – це в основному молодь та дорослі. А отже, суттєво відрізняється й порушувана в поезії проблематика. В більшості це твори викривального характеру, в яких автор аналізує найболючіші соціальні та моральні проблеми краян. Так у вірші «Оце мій рідний край» поет короткими й точними штрихами творить метафоричну картину суспільної дійсності:

Пани... Тюрма...

Печаль... Журба...

Кайдани... Поліцей...

Оце мій рідний край! [35, с. 209].

Митця обурює злиденне життя його народу, який важко працює і змушений голодувати, бо «Земля дідів / В руках панів». На нове ярмо народу вказує В. Гренджа-Донський і в поезії «Розділили Україну поміж ворогів», в якій повертається до революційних подій 1918–1919 рр. на Західній Україні, коли зовнішні агресори анексували українські землі: Польща – Галичину, Румунія – Буковину, а Чехословаччина – Закарпаття. «У всіх частинах України – на Закарпатті, Буковині, Галичині, – пише Ю. Кундрат, – настало довге затишся від нового ярма, яке накинули народові грабіжники з усіх боків» [29, с. 161]. Л. Голомб слушно зазначає, що програмовий вірш В. Гренджі-Донського «Розділили Україну поміж ворогів» звучить гнівною інвективою, спрямованою проти ворожих сил, які розшматували Вітчизну [5, с. 239]. Ліричний герой переживає за долю рідного краю, який так ще й не виборов довгоочікуваної волі, тужить за борцями, кров яких морем потекла по Україні, і запитує: «І за що, за що лилася / стільки кров братів?» [20, с. 6]. Але автор оптимістично налаштовує читача, морально загартовує його, виховує в ньому такі вольові якості, як стійкість і терпіння, завдяки яким Україна:

... встане, встане,

Бо народ живе!

Вже не довгий час страждання

Й Воля оживе! [20, с. 6].

Цікавим є той факт, що поезії «Оце мій рідний край», «Розділили Україну поміж ворогів» та ще дві невідомі не дійшли до свого адресата, оскільки за наказом ужгородської прокуратури були skonфісковані жандармами разом з усім накладом тих номерів «Нашої землі», в яких ці поезії були розміщені. Це були перші вірші, skonфісковані на Підкарпатті, і skonфісковували їх, як зазначається в примітці 11-го числа журналу за 1927 р., не малярські шовіністи, що панували тут тисячу років, а чеські «демократи», що прийшли сюди «визволяти слав'янських братів»... [32, с. 16-17]. Згодом за вірш «Розділили Україну поміж ворогів» ужгородський трибунал засудив поета на три місяці тюрми. У щоденниковому записі за 20 вересня 1930 року В. Гренджа-Донський так описує цю подію: «Сьогодні судив Україну чеський суд. Мені теж припалося три місяці тюрми... трибунал, що складався з одного чеха-руссофіла, одного «русскаво» і одного чеського фашиста, засудив мене за той мій вірш... Звичайно, на справу дивлюсь флегматично... Ну, що робити? Гонення, значить, почалося і тут» [34, с. 86].

Важливу роль у процесі виховання повноцінної особистості відіграє наявність переконливого прикладу. Тому на сторінках «Нашої землі» В. Гренджа-Донський часто розміщує поезії, в яких возвеличує героїчну боротьбу як свого народу загалом, так і поодиноких героїв-борців зокрема. У поезії «Смерть революціонера» постає узагальнений образ в'язня в кайданах, засудженого «за бунт серед народу». Герой постає перед екзистенційним вибором між згн'ябленим життям у достатку і славі та достойною смертю з чистим серцем. Та революціонер не зраджує своїх принципів, не торгує сумлінням і без жодних вагань обирає смерть, гнівно тавруючи своїх катів:

– Будьте прокляті, тирани.

Не піді на згоду!

.....

Вилесь ваша кров собача

Не одним ще звором... [21, с. 6].

Приклад стоїчної боротьби за соціальне й національне визволення рідного краю В. Гренджа-Донський подає в поезії «Іван Береза» [10, с. 5]. Герой твору виявляє тверду готовність пролити кров і віддати життя за волю своєї батьківщини. Митець у душі традицій романтизму вдається до гіперболічних картин бою, в якому ідуть дощі вогняних куль та цілі лани стоять покриті вражим трупом. Автор захоплюється хоробрістю героя і звеличує його героїчну смерть як велику самопожертву, гідну поваги й наслідування.

Зустрічаємо на сторінках журналу і своєрідні поезії-заклики, якими автор проводить ніби моральну підготовку молоді до можливих доленосних подій в історії краю. Так, у вірші «Як різня пічнеться...» поет апелює до почуття патріотизму читачів, просить їх пам'ятати, «що є Україна», «що є брати». Дуже гостро засуджує митець брато-

вбивство і остерігає від нього. В.Гренджа-Донський виховує в читача бажання боротися за волю як не для себе, то хоч для наступного покоління, спонукає молодь дбати про майбутню долю своїх дітей:

Щоб хоч наші діти
Та зазнали долі
У щасті на волі,
На рідній землі [27, с. 4].

Про свідому орієнтацію виховання закарпатського читача в руслі української ідеї свідчить поезія «Ми українці!», розміщена в першому номері журналу «Наша земля» за 1927 рік. Тут автор наголошує на великій силі, що криється в згуртованості й єдності народу, та зневажає тих, хто вдається до сепаратизму, бо вважає це марною справою:

Рвіть, топчіть, сепаратизуйте,
На наш шлях кидайте колод,
У кулак смійтесь і глузуйте, –
Прийде час: встане мій народ...
Хоч раби, хоч і пов'язані,

.....
А ми свідомі як один [15, с. 3].
Чим ми є, ми не ганьбимось,
Знайте: ось чий ми сини:
Ми *українцями* звемося!
А не «русняцькі русини» [15, с. 3].

Гостро критикує й засуджує В.Гренджа-Донський на сторінках журналу і такі морально-етичні вади своїх сучасників, як зрадництво, пристосуванство, запроданство, лицемірство, прислужливість панам, схильність до рабської натури. У вірші «Трагедія народу» [22, с. 8] цим порокам поет протиставляє морально та духовно цілісну особистість, героя-борця, «що вибрав собі шлях» і «не сміє похилитись».

Отже, як бачимо, поетичні твори В.Гренджі-Донського постійно друкувалися на сторінках найбільш популярної періодичної преси Закарпаття 20–30-х рр. ХХ ст. – журналів «Пчілка» та «Наша земля». Автор як справжній романтик вбачав у літературній творчості велику дієву силу,

усвідомлював її суспільно-виховний потенціал, тому заклав у свою поезію продуману програму виховання читача, для якої характерною є диференціація за віковими категоріями. Для молодшого реципієнта митець обрав морально-етичний виховний комплекс, який повинен прищепити дітям любов і повагу до природи, чесної й корисної праці, вміння цінувати навколишній світ і кожне його найменше створіння. Одночасно цей комплекс повинен викликати в дітей відразу до таких моральних вад людини, як злодійство, жадоба легкої наживи з плодів чужої праці, жорстоке ставлення до природи та людей. У своїх поетичних творах В.Гренджа-Донський вдається до таких методів виховання, як заохочення та покарання, оскільки стверджує, що за добрі й погані вчинки неодмінно буде відповідна відплата. Значну роль у формуванні й становленні повноцінної особистості поет відводить здоровому родинному вихованню та освіті, які прищеплюють дитині доброту, милосердя до знедолених, вміння співчувати та допомагати. Основу виховної програми поезії В.Гренджі-Донського для молоді та дорослих становить національно-патріотичний комплекс, складовими частинами якого є виховання національної свідомості, історичної пам'яті, що ведуть до усвідомлення себе як невід'ємної частини народу зі своїми етнічними коренями, мовою, культурою, традиціями й мистецтвом, а звідси – почуття гордості й любові до Батьківщини, готовності стати на її захист, а також бажання до суспільного поступу. Для досягнення цієї виховної мети поет часто застосовує метод прикладу, гідного наслідування, і одночасно прищеплює молоді неприязнь і осуд до таких огидних моральних дефектів, як запроданство, зрадництво, пристосуванство, лицемірство, рабська натура, прислужливість. Закладені в поезії В.Гренджі-Донського морально-етичний та національно-патріотичний виховні комплекси разом складають своєрідну модель виховання та формування морально, суспільно, національно та духовно цілісної особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барчан О. Боротьба за мову у структурі культурологічної проблематики в публіцистиці В.Гренджі-Донського / О. Барчан // Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. – Львів, 2007. Вип. 31. – С. 103–120.
2. Барчан О. Історична тематика у творчості В.Гренджі-Донського / О. Барчан // Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. – Львів, 2005. – Вип. 26. – С. 3–8.
3. Барчан О. Народознавча проблематика у публіцистиці В.Гренджі-Донського 20–30 рр. ХХ ст. / О. Барчан // Пресознавчі студії : історія, теорія, методологія. Збірник праць кафедри української преси і Дослідницького центру історії західноукраїнської преси. – Вип. 7: До 150-річчя від дня народження Івана Франка. – Львів, 2006. – С. 218–219.
4. Ванслов В. Естетика романтизму. / В. Ванслов // М.: Искусство, 1966. – 404 с.
5. Голомб Л. Новаторські тенденції в українській літературі кінця ХІХ – перших десятиліть ХХ ст. / Л. Голомб // Ужгород: Гражда, 2006. – 296 с.
6. Гренджа-Донський В. В тому городочку... / В. Гренджа-Донський // Пчілка. – 1923. – Ч. 1. – С. 1.
7. Гренджа-Донський В. Верховино, мати... / В. Гренджа-Донський // Пчілка. – 1924. – Ч. 2. – С. 39.
8. Гренджа-Донський В. Зажурилась пчілка / В. Гренджа-Донський // Пчілка. – 1924. – Ч. 1–2. – С. 21.

9. Гренджа-Донський В. Злодій / В. Гренджа-Донський // Пчілка. – 1923. – Ч. 2. – С. 24.
10. Гренджа-Донський В. Іван Береза / В. Гренджа-Донський // Наша земля. – 1927. – Ч. 2. – С. 5.
11. Гренджа-Донський В. Люби рідну мову / В. Гренджа-Донський // Календар «Просвіта». – 1923. – С. 93.
12. Гренджа-Донський В. Люби рідну мову / В. Гренджа-Донський // Наш рідний край. – 1925. – Ч. 1. – С. 11.
13. Гренджа-Донський В. Люби рідну мову / В. Гренджа-Донський // Пчілка. – 1924. – Ч. 5. – С. 101.
14. Гренджа-Донський В. Медвідь і пчолы / В. Гренджа-Донський // Пчілка. – 1923. – Ч. 3. – С. 32.
15. Гренджа-Донський В. Ми українці! / В. Гренджа-Донський // Наша земля. – 1927. – Ч. 1. – С. 3.
16. Гренджа-Донський В. Несла пчолка... / В. Гренджа-Донський // Пчілка. – 1923. – Ч. 4. – С. 49.
17. Гренджа-Донський В. Нечемний Юрко / В. Гренджа-Донський // Пчілка. – 1924. – Ч. 3. – С. 43.
18. Гренджа-Донський В. Ой дівчата голубчата... / В. Гренджа-Донський // Пчілка. – 1924. – Ч. 5. – С. 84.
19. Гренджа-Донський В. Ой у нашом городочку... / В. Гренджа-Донський // Пчілка. – 1923. – Ч. 5. – С. 58.
20. Гренджа-Донський В. Розділили Україну поміж ворогів... / В. Гренджа-Донський // Наша земля. – 1928. – Ч. 11. – С. 6.
21. Гренджа-Донський В. Смерть революціонера / В. Гренджа-Донський // Наша земля. – 1928. – Ч. 12. – С. 6.
22. Гренджа-Донський В. Трагедія народу / В. Гренджа-Донський // Наша земля. – 1927. – Ч. 8. – С. 8.
23. Гренджа-Донський В. Умерла королева / В. Гренджа-Донський // Пчілка. – 1923. – Ч. 6–7. – С. 72.
24. Гренджа-Донський В. Через доли та до дому... / В. Гренджа-Донський // Пчілка. – 1925. – Ч. 9–10. – С. 137.
25. Гренджа-Донський В. Чесный хлопець / В. Гренджа-Донський // Пчілка. – 1924. – Ч. 3. – С. 43.
26. Гренджа-Донський В. Я русин... / В. Гренджа-Донський // Пчілка. – 1924. – Ч. 5. – С. 84.
27. Гренджа-Донський В. Як різня пічнетється... / В. Гренджа-Донський // Наша земля. – 1927. – Ч. 6. – С. 4.
28. Комаринець Т. Ідейно-естетичні основи українського романтизму / Т. Комаринець // Львів: Вища школа, 1983. – 224 с.
29. Кундрат Ю. Художні твори В. Гренджі-Донського в журналі «Наша земля» // Твори Василя Гренджі-Донського : у 12 т. / В. Гренджа-Донський. – [2-е вид.]. – Видання Карпатського Союзу, Інк. Відділ у Вашингтоні, Д.К., 1981 – 1992. – Т. XI : Похорон поета. Огляд творчості поета. – 1990. – С. 156–164.
30. Маркова М. Концепт природи у європейській поезії доби романтизму / М. Маркова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Філологічна. – 2013. – Вип. 36. – С. 188–189.
31. Мишанич О. Оновлення літератури (Про літературний рух на Закарпатті 20–30-х років ХХ ст.) / О. Мишанич // На переломі: Літературознавчі статті й дослідження. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – С. 237–255.
32. Наша земля. – 1927. – Ч. 11. – С. 16–17.
33. Почекутова О. Преса Закарпаття 2-ої пол. ХІХ – 1-ої пол. ХХ століття. Бібліографічний покажчик / О. Почекутова // Ужгород : видавництво УжНУ «Говерла», 2010. – 128 с.
34. Твори Василя Гренджі-Донського : у 12 т. / В. Гренджа-Донський. – [2-е вид.]. – Видання Карпатського Союзу, Інк. Відділ у Вашингтоні, Д.К., 1981 – 1992. – Т. X : Спогади. Листи. – 1988. – С. 1–354.
35. Твори Василя Гренджі-Донського : у 12 т. / В. Гренджа-Донський. – [2-е вид.]. – Видання Карпатського Союзу, Інк. Відділ у Вашингтоні, Д.К., 1981 – 1992. – Т. 1 : Шляхом терновим : Поезії. – 1990. – 456 с.
36. Ференц Н. «Я в «Нашу землю» вложив свою душу» / Н. Ференц // Поетичні горизонти Закарпаття: Літературно-критичні статті. – Ужгород : Мистецька лінія, 2006. – С. 82–89.
37. Ференц Н. Поезія Закарпаття першої половини ХХ століття / Н. Ференц // Українська поезія Закарпаття ХХ століття : Науковий збірник / Упорядкування та передмова В. В. Барчан. – Ужгород: Ліра, 2004. – С. 11–42.
38. Франко І. Література, її завдання і найважливіші ціхи / І. Франко // Франко І. Збірник творів : у 50 т. / І. Франко ; редкол. : Є. П. Кирилук (гол.), Б. А. Деркач (заступ. голови) та ін. – К. : Наук. думка, 1976–1986. – Т. 26. Літературно-критичні праці (1876 – 1885). – 1981. – С. 5–14.
39. Хорват К. Романтические воззрения на природу / К. Хорват // Европейский романтизм / [под ред. И. Неупокоевой]. – М. : Наука. – 1973. – С. 204–252.

40. Шетеля В. Поетика романтизму у збірці «Квіти з терньом» В. Гренджі-Донського / В. Шетеля // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. – Ужгород, 2013. – Вип. 1 (29). – С. 221–226.

Viktor Shetelja

*Social and Educational Potential of Lyrics of Vasyl Grendzha-Donsky 20-30's
(on the Magazine «Pchilka» and «Nasha Zemlja»)*

Summary. The article studies ideological and artistic features of lyrics of V. Grendzha-Donsky, published in the journals «Pchilka» and «Nasha Zemlja».

Key words: periodicals, education, the moral and ethical educational complex, national-patriotic educational complex, historical memory, national consciousness.

Одержано 03.09.2015 р.